

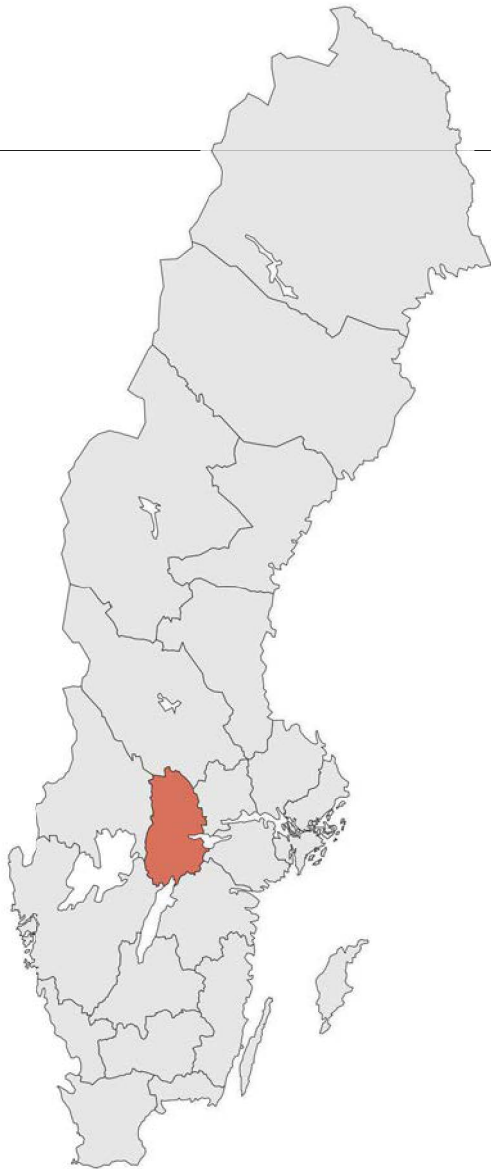
Skärvor av rödgods och fajans från 1700-talet i Noras stadslager

L1980:2801
Fisken 4
Nora socken och kommun
Örebro län
Västmanland
Ebba Knabe och Tobias Vinoy

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10
www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Sverige med
Örebro län markerat i rött.*

© 2025 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2025:11
Lst dnr 3528-2024

Författare	Ebba Knabe, Tobias Vinoy
Kvalitetsgranskning	Erica Strengbom
Grafisk form	Sabina Larsson
Omslagsfoto	Schakt 102, foto från sydväst.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2025:11

ARKEOLOGISK FÖRUNTERSÖKNING

Skärvor av rödgods och fajans från 1700-talet i Noras stadslager

L1980:2801

Fisken 4

Nora socken och kommun

Örebro län

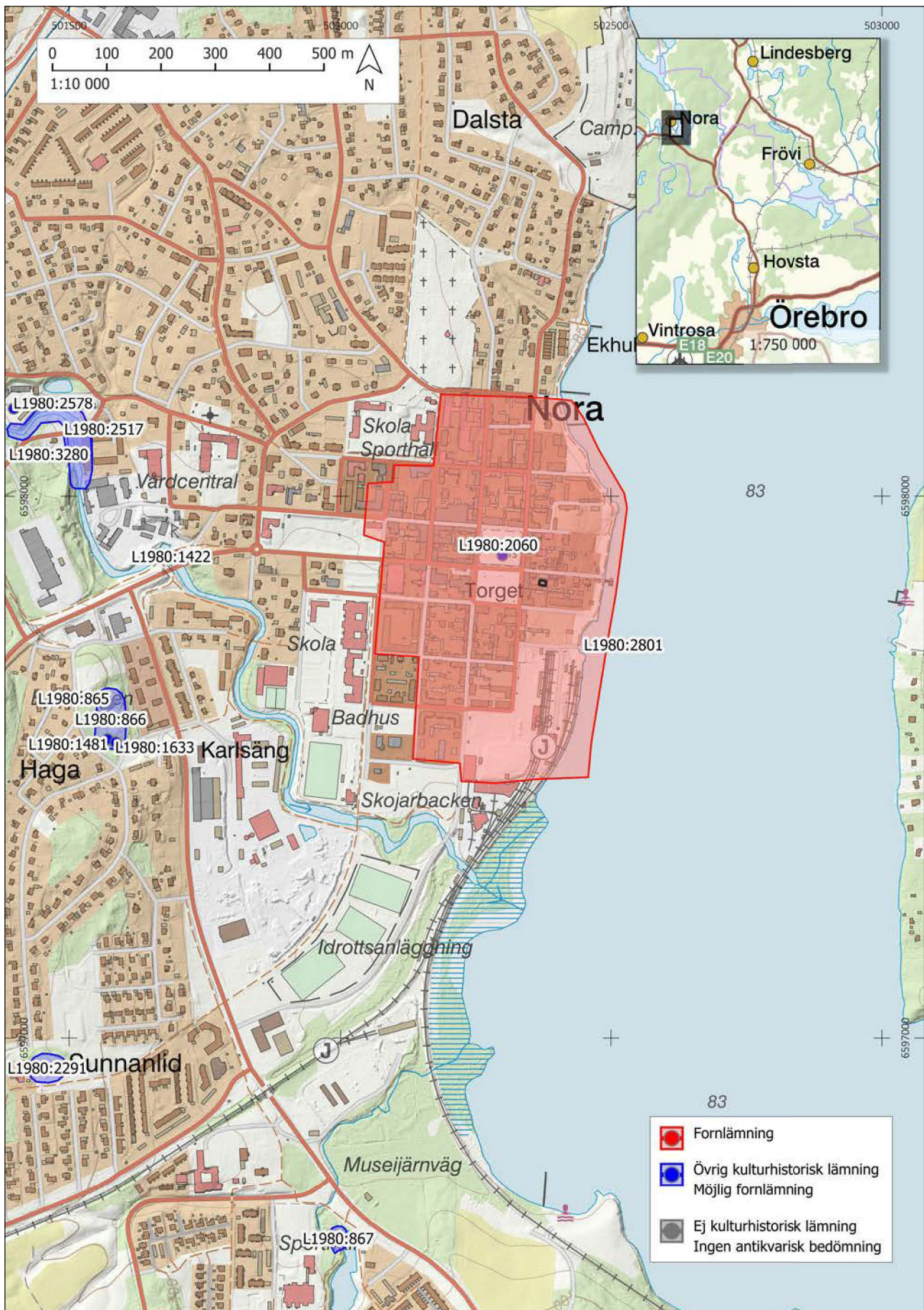
Västmanland

Ebba Knabe och Tobias Vinoy

Lst dnr 3528-2024

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledande sammanfattning	7
Bakgrund och kulturmiljö	7
Utgångspunkter, syfte, frågeställningar och målgrupper	8
Metod och genomförande	8
Resultat	9
Analyser	10
Fynd	11
Tolkning	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	12
Referenser	13
Förteckning över figurer	13
Förteckning över bilagor	13
Tekniska och administrativa uppgifter	14
Bilagor	15
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	<i>15</i>
<i>Bilaga 2. Anläggningstabell</i>	<i>15</i>
<i>Bilaga 3. Fyndtabell</i>	<i>16</i>

Figur 1. Nora med stadslager och övriga lämningar. Undersökningsområdet markerat med svart. Skala 1:10 000 med infällning i skala 1:750 000.

INLEDANDE SAMMANFATTNING

I samband med Eknors fastigheter planer på att uppföra en vinterträdgård inom fastigheten Fisken 4 i Nora tätort genomfördes en arkeologisk förundersökning på platsen. Fastigheten är belägen i Noras stadskärna och inom området för fornlämning L1980:2801. Den yta som berördes var cirka 100 kvadratmeter stor. Totalt undersöktes 27 kvadratmeter fördelat på tre schakt.

Sammanlagt dokumenterades 8 kontexter. De utgjordes av fem stolphål, en stenpackning med sättsandslager och ett marklager. Marklagret tolkas vara samma lager som identifierats år 2008. Fynd av rödgods, kritpipsdelar och fajans daterar lagret till 1700-talet. I likhet med resultaten från 2008 års undersökning påträffades inga rester av bränder.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Tidigare arkeologiska undersökningar i Nora och i närheten av nu aktuellt kvarter har visat att det finns äldre kulturlager och byggnadsrester, men även omfattande partier med sentida markingrepp. De arkeologiska undersökningar som har genomförts består till största delen av schaktningsövervakningar i gatumark samt mindre ytor inne på gårdar. Det är först på senare år som rester efter byggnader har återfunnits och länge bestod de undersökta lämningarna i Nora av kulturlager.

Undersökningarna har visat lämningar efter gårdsmiljöer och bebyggelse från tiden mellan 1600-tal och 1800-tal. Flertalet äldre undersökningar har omfattat begränsade ytor och daterats till 1600- och 1700-talet utifrån keramikfynden (KMR). Undersökningarna har inte möjliggjort några synteser kring tomtstrukturer, bebyggelse eller ett eventuellt äldre gatunät, utan det har antagits att gatunätet och kvartersindelningen från det äldre kartmaterialet stämmer.

År 2008 undersöktes delar av kvarteret Fisken 4. Vid grävningar som ligger i anslutning till nu aktuellt undersökningsområde konstaterades rester efter en byggnad inne på gården på tomt nummer 4. Byggnaden var dåligt bevarad och bestod av två syllstensrader som tillsammans bildade ett hörn. Det rörde sig om ena långväggen samt delar av en kortsida. Det var inte möjligt att bestämma husets funktion, däremot kunde en datering utifrån fyndmaterialet göras till första hälften av 1600-talet. Enligt historiska källor berörs tomten av en brand 1731. Några arkeologiska spår av branden påträffades dock inte (Ramström 2008). Den undersökta ytan i kvarteret Fisken uppgick till cirka 100 kvadratmeter och var då den till ytan största undersökningen i Nora.

UTGÅNGSPUNKTER, SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH MÅLGRUPPER

Uppdraget innebar att utföra en arkeologisk förundersökning av den del av fornlämning L1980:2801 som skulle beröras av de planerade bygg- och anläggningsarbetena inom fastigheten. Syftet med förundersökningen var följande:

”fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fornfynd. Resultaten ska kunna användas av undersökare för att beräkna omfattningen av en arkeologisk undersökning. Resultaten ska också kunna användas i företagarens fortsatta planering.”

Målgrupper för förundersökningen var framför allt Länsstyrelsen och Eknors.

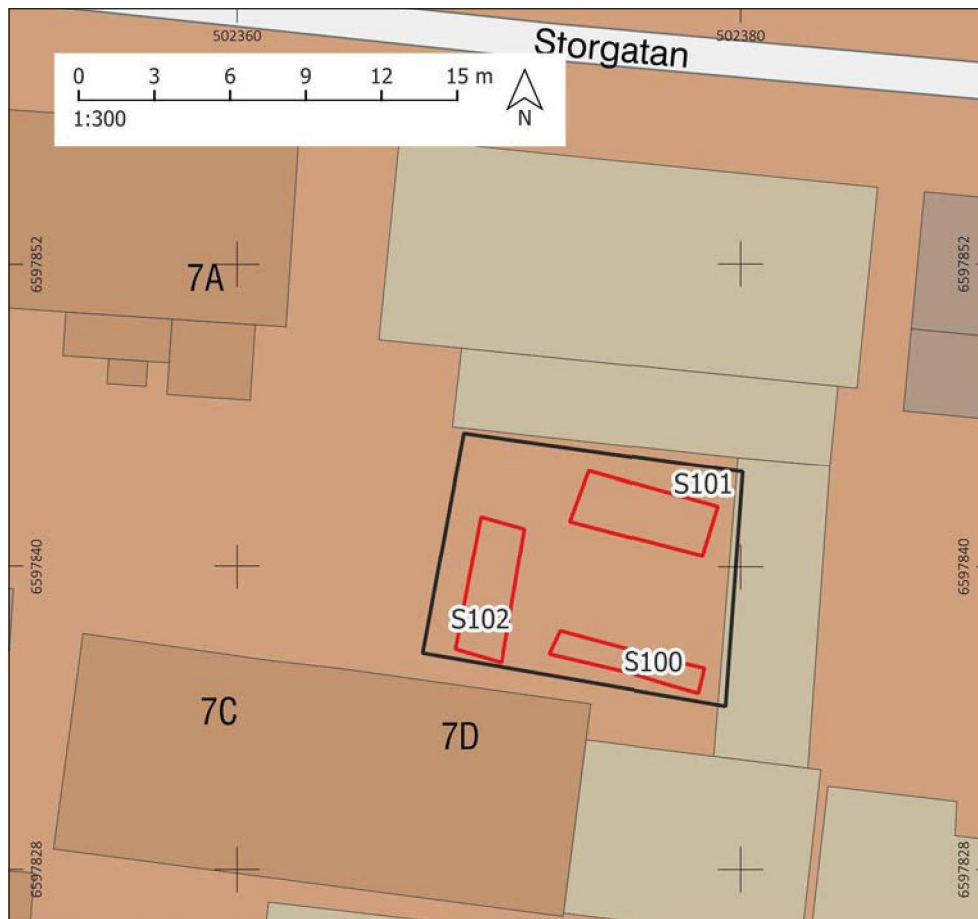
METOD OCH GENOMFÖRANDE

Den yta som berördes var cirka 100 kvadratmeter stort. Arbetet utfördes i slutet av november 2024. Först grävdes ett schakt i områdets södra del för att klarlägga innehåll och stratigrafi. Ytterligare två schakt togs upp jämnt fördelat på ytan vilka uppvisade samma stratigrafi.

Inledningsvis schaktades grus och yngre fyllnadslager bort. Därefter schaktades till att anläggningar eller kulturlager påträffades varvid dokumentation gjordes, vilket följdes av bottengrävning. Konstruktioner, anläggningar och kulturlager grävdes med handredskap.

Dokumentationen var analog med inmätning av schakt och påträffade arkeologiska kontexter, fynd och prover. Beskrivningar av arkeologiska kontexter, konstruktioner, anläggningar och andra strukturer, gjordes skriftligt i programmet Arkeo. Anläggningar och konstruktioner fotograferades och lagrades i samma program. Yngre fynd som påträffades i framför allt gårdsgruset kasserades på plats. De fynd som påträffades i anläggning eller lager samlades in.

Dokumentationen har senare digitaliserats i QGIS.

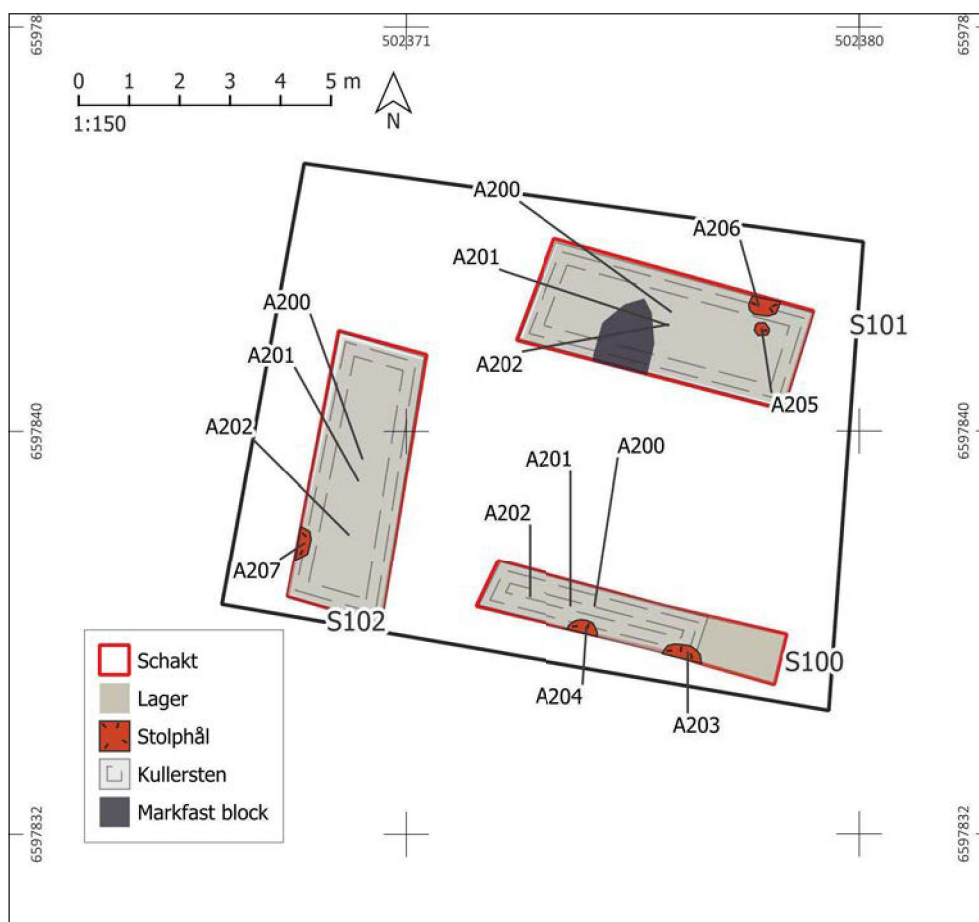
Figur 2. Schaktplan mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:300.

RESULTAT

Den sammanlagda undersökta ytan uppgår i 27 kvadratmeter fördelat på tre schakt. Lagerföljden var likadan i alla schakt bestående av påförda grusmassor, stenläggning, sättsand och marklager.

Stenläggningen; A200, bestod av tätt packade stenar och har bildat en kullerstenlagd innergård. Stenarna var lagda i ett gulbrunt sättsandslager, A201. Under sättsanden fanns ett lager, A202, bestående av brunrå siltig lera med inslag av kol och tegel. I lagret fanns enstaka fynd av keramik och spikar.

I schakt 100 fanns två stenskodda stolphål, A203 och A204. De var grävda genom marklager A202 och således tillkomna senare än lagret. Stolphålen var 0,5 meter i diameter och 0,2 meter djupa. I schakt 102 fanns ytterligare ett stolphål, A207, som var 0,4 i diameter och 0,4 meter djupt. Det ligger väl i linje och möjligen har de ingått i en takkonstruktion till det hus delundersöktes år 2008. I botten av stolphål A203 påträffades två keramikskärvor med 1700-talsdatering.

Figur 3. Anläggningsplan i skala 1:150.

I det norra schaktet 101 fanns ett markfast stenblock och strax öster om fanns två möjliga stolphål. A206 var 0,25 i diameter och 0,07 djup medan A205 var 0,4 i diameter och 0,4 meter djupt. Båda anläggningarna var grävda genom marklager A202.

I likhet med resultaten från år 2008 saknades det arkeologiska belägg för att tomten brunnit.

Analyser

Inga analyser har gjorts.

Fynd

Det påträffades ett fåtal fynd, främst keramik. Från marklagret (A202) kom två skärvor (F2) av odekorerat rödgods som sannolikt varit kokkärl, två små fajansskärvor (F3) från ett fat, tre fragment från en kritpipa (F4) varav två skaft och ett huvud samt två spikar och en märkla i järn (F5 och F6). I stolphålet A206 fanns två skärvor (F1) från ett fat av yngre rödgods som hade dekor med engobe. Kombinationen med yngre rödgods, fajans och kritpipor ger en ganska vid datering till 1700-talet.

Figur 4. Fynden F1, F3 och F4.

TOLKNING

Inom undersökningsområdet var det en tämligen enkel stratigrafi som kan sluta an till undersökningen som gjordes år 2008 (Ramström 2008). Efter branden 1731 har ett hyr/kyrkstall uppförts inom området. Norr om stallet fanns en öppen gårdsyta med en kontinuerlig lagertillväxt från 1730-talet och framåt. På 1850-talet förbättras gårdsplanen med en stenläggning.

Lager A202 stämmer väl överens beskrivningen av den öppna gårdsytan. Lagret låg direkt på orörd mark och inga äldre lämningar kunde iaktas. De stolphål som påträffades i schakt 100 och 102 har sannolikt ingått i den byggnad som undersöktes år 2008. Stolparna kan ha burit upp ett utskjutande tak.

I likhet med resultaten från år 2008:s undersökning fanns inga arkeologiska spår av någon brand. Tolknningen att tomten kan ha röjts efter branden år 1731 stärks.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN

Den aktuella ytan var relativt begränsad i storlek. Länsstyrelsen gjorde därför bedömningen att förundersökningen kunde komma att utföras på ett sådant sätt att efterföljande (slut-)undersökning inte var nödvändig. Stratigrafien var över hela undersökningsytan enkel och likartad. Undersökningsresultaten gav inga indikationer på att äldre tiders lämningar än redan kända finns på platsen.

Baserat på undersökningsresultaten och Länsstyrelsens beslut anser Arkeologgruppen att undersökning uppfyllt sitt syfte.

REFERENSER

Tryckta källor

Ramström, A. 2008. *Fisken 4*. Örebro: Riksantikvarieämbetet Rapport 2008:18

Digitala källor

Kulturmiljöregistret, fornsök.se

Lantmäteriet, Ekonomiska kartan blad IIF 0b

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

Figur 1. Nora med stadslager och övriga lämningar. Undersökningsområdet markerat med svart. skala 1:10 000 med infällning i skala 1:750 000.

Figur 2. Schaktplan mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:300.

Figur 3. Anläggningsplan i skala 1:150.

Figur 4. Fynden F1, F3 och F4.

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Bilaga 2. Anläggningstabell

Bilaga 3. Fyndlista

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län Örebro
Kommun Nora
Landskap Västmanland
Socken Nora
Fastighet Fisken 4

Fornlämningsnummer L1980:2801
Lämningstyp Stadslager
Datering 1700-tal

Typ av undersökning Förundersökning
Länsstyrelsens beslutsdatum 2024-11-08
Länsstyrelsens diarienummer 431-3528-2024
Uppdragsnummer i Fornreg 202401734
Arkeologgruppens projektnummer P24070

Projektledare Tobias Vinoy
Fältpersonal Ebba Knabe, Tobias Vinoy

Undersökningstid 2024-11-27
Undersökt yta 30 kvadratmeter
Inmätningsteknik Analog
Koordinatsystem SWEREF 99 TM
Höjdsystem RH 2000
Läge och koordinater Ekonomiska kartan, blad 11F 0b
X: 502367, Y:6597836

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Sex fyndposter. Fynden förvaras hos Arkeologgruppen i väntan på fyndfördelning.

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

ID	Längd x bredd	Djup	Grävd ned till steril	Innehåller anläggningar	Beskrivning
100	5,8×1	0,4	Ja	A200, A201, A202, A203	Översta 0,2 påförda massor av grovt grus. I öster, 2 meter från schaktkanten följs de påförda massorna av A202. Resterande delar: grus - 200 - 201 - 202 - steril. Steril: gulbrun lera.
101	5,3×2	0,5	Ja	A200, A201, A202, A205, A206	Påfört grus ovan A200, A201 och A202. A202 vilade på steril undergrund.
102	5,3×2	0,8	Ja	A200, A201, A202, A207	Påfört grus ovan A200, A201 och A202. I norra kanten tar sannolikt rör till bergvärme vid varför schaktet inte vidgas ytterligare.

Bilaga 2. Anläggningstabell

A-nr	Schakt	Typ	Form	Längd x bredd	Djup	Beskrivning
200	100	Stenläggning			0,25	Kullersten liggandes direkt under modernt grus, vilket enligt muntlig uppgift påträffades i samband med ombyggnation 2008. Vilar på ett tunt skikt av ljus sättsand, A201
201	100	Lager			0,1	Gulbrun sättsand direkt under 200
202	100	Lager			0,2	Brungrå siltig lera, finns över samtliga öppnade ytor. Inslag av kol och tegel, keramik, fajans, spik, delar av kritpipor, obrända ben. I S103 även inslag av brända ben där även lagret var aningen djupare; 0,25
203	100	Stolphål	Rund	0,5	0,25	Stenskott, <0,25 m stora rundade stenar. Fyllning av grå lera med gott om småsten. I botten två keramikskärvor, vilka pressats ut i steril undergrund.

Forts. Bilaga 2. Anläggningstabell

A-nr	Schakt	Typ	Form	Längd x bredd	Djup	Beskrivning
204	100	Stolphål	Rund	0,5	0,2	Rund i plan. Rundade naturstenar upp till 0,2. Fyllning av grå lera med inslag av kol och småsten. Sten i botten.
205	101	Stolphål		0,5	0,1	Rund i plan. Fyllning av grå lera med tegelfnyk och kol. Skålad botten.
206	101	Stolphål	Rund	0,25	0,07	Rund i plan. Fyllning av grå lera med tegelfnyk och kol. Skålad botten.
207	102	Stolphål	Rund	0,4	0,4	Stenskott med rundade stenar <0,2 meter stora. Fyllning av melerad gråbrun med småsten. Grusig i jämförelse med A204 och A205. Småfnyk av tegel.

Bilaga 3. Fyndtabell

Fynd-nr	Typ	Material	Kommentar	Vikt (g)	Antal	Kontext	Kasserat
1	Kärl/fat	Lera	Yngre rödgods	60	2	203	
2	Kärl/kok	Lera	Yngre rödgods	32	2	202	
3	Kärl/fat	Lera	Fajans	2	2	202	
4	Pipa	Lera	Huvud/skaft	14	3	202	
5	Spik	Järn		27	2	202	X
6	Järn	Märla		30	1	202	X

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2025:11

